

**Protocol fysiek beperkend
handelen en/of
vrijheidsbeperkende maatregelen**

LOCATIE ATTLEEPLANTSOEN

Attleeplantsoen 39
3527 BA Utrecht
030 2936351
info@rafaelschool.nl

LOCATIE BONTEKOELAAN

Bontekoelaan 9
3526 RA Utrecht
030 2887932
info@rafaelschool.nl

LOCATIE HART VAN NOORD

Trumanlaan 60 E
3527 BR Utrecht
030 2887932
info@rafaelschool.nl

Inhoudsopgave

1. Protocol fysiek beperkend handelen en/of vrijheidsbeperkende maatregelen	3
1.1 Inleiding	3
1.2 Doel van dit protocol	3
2. Definitie van gedrag en maatregel	3
2.1 Definitie grensoverschrijdend gedrag op Rafael	3
2.2 Kenmerken van onacceptabel grensoverschrijdend gedrag	3
2.3 Escalatie van gedrag van een leerling	4
2.4 Toegepaste methodiek om het gedrag van de leerling te de-escaleren en een conflictsituatie te voorkomen	4
3. Fysiek- en/of vrijheidsbeperkend handelen	4
3.1 Definitie vrijheidsbeperkend handelen op Rafael	4
3.2 Fysiek- en/of vrijheidsbeperkend handelen op Rafael	4
3.3 Technieken om fysiek- en/of vrijheidsbeperkend te handelen	5
4. Bevoegdheden	5
4.1 Wie is bevoegd om fysiek beperkend te handelen?	5
4.2 Wie is bevoegd om vrijheidsbeperkende maatregelen op te leggen?	5
4.3 Wie is bevoegd om over te gaan op schorsing en/of verwijdering?	5
5. Taakverdeling	5
5.1. Taakverdeling	5
5.2. Achterwacht	6
6. Melding, verantwoording en evaluatie	6
7. Nazorg	6
7.1 De betrokken leerling	6
7.2 De betrokken medewerker(s)	6
7.3 De ouders/verzorgers	6
9.1 7.4 De medeleerlingen	6
9.2 8. Communicatie tussen besturen, management en professionals	7
9.3 9. Communicatie met ouders/verzorgers	7
9.4 Informatie	7
Inventarisatie	7
Communicatie na fysiek en/of vrijheidsbeperkend handelen	7
Communicatie als veiligheid van leerling en/of diens omgeving in het geding is geweest	7
10. Professionalisering	8
11. Klachten	8
Bijlage 1. Gedragsregels	9

1. Protocol fysiek beperkend handelen en/of vrijheidsbeperkende maatregelen

1.1 Inleiding

In de wet op Passend Onderwijs staat beschreven dat alle kinderen een zo passend mogelijke plek in het onderwijs verdienen. Binnen Rafael betekent dit dat wij meerdere leerlingen hebben met een grote begeleidingsbehoefte vanwege hun beperking en/of stoornissen. Hierdoor hebben we te maken met meer leerlingen met externaliserend gedrag. Leerlingen die hun emoties uiten door bijvoorbeeld te schreeuwen, schelden, met spullen gooien en/of kapot maken, dreigen en agressie richting anderen of zelfdestructief gedrag.

In de praktijk doen zich situaties voor waarin fysiek beperkend handelen noodzakelijk is door een ernstig nadeel:

- de algemene veiligheid van personen of goederen is in gevaar
- de ontwikkeling van leerlingen wordt ernstig verstoord
- door grensoverschrijdend gedrag worden andere leerlingen agressief

Het is in die situaties noodzakelijk om te handelen. Daarvoor moet de school de voorwaarden, regels en afspraken vastleggen in een protocol¹. Het is belangrijk te realiseren dat er vooraf geen kant en klaar advies kan worden opgesteld over hoe te handelen in alle situaties. Iedere situatie is anders, iedere leerling is anders en iedere keer maakt een professional op basis van opgedane kennis en ervaring een professionele afweging hoe te handelen in deze specifieke situaties.

1.2 Doel van dit protocol

Een veilig schoolklimaat creëren voor leerlingen en medewerkers van Rafael, onze zorgpartner Reinaerde, en derden zoals bv. vrijwilligers en therapeuten. Agressie kan leiden tot onrust, angst en lichamelijk letsel. Om die reden zijn professionele maatregelen belangrijk. In dit protocol wordt aandacht besteed aan preventieve maatregelen en nazorg. Er zijn gedragsregels (bijlage 1. Gedragsregels) opgesteld die voor iedereen gelden en helderheid brengen binnen de school.

2. Definitie van gedrag en maatregel

2.1 Definitie grensoverschrijdend gedrag op Rafael

Gedrag waardoor de veiligheid en het gevoel van veiligheid binnen de schoolomgeving wordt aangetast.

2.2 Kenmerken van onacceptabel grensoverschrijdend gedrag

- Verbale agressie: grof en kwetsend taalgebruik, bedreigingen naar medeleerlingen en/of medewerkers, derden. Hiertoe worden ook discriminerende en/of seksueel getinte opmerkingen gerekend.
- Fysieke agressie: zoals slaan, schoppen, bijten en bespugen van zichzelf, medeleerlingen en/of medewerkers, derden. Ook het gooien van spullen naar personen wordt hiertoe gerekend.
- Het moedwillig verstoren van de orde binnen of buiten de groep.
- Het moedwillig vernielen van materiaal.
- Weglopen buiten de invloedssfeer van de school.

¹ Het protocol is gebaseerd op de richtlijn van LECSO/PO-Raad, Stichting School & Veiligheid en het Nederlands Jeugdinstituut in samenwerking met scholen voor (v)s(b)o, jeugdhulpinstellingen, VOBC, Inspectie van het Onderwijs en IederIn.

2.3 Escalatie van gedrag van een leerling

Dit is de fase waarin de leerling niet (meer) te corrigeren is, niet (meer) kan luisteren naar de medewerker. De leerling volhardt in grensoverschrijdende gedrag.

2.4 Toegepaste methodiek om het gedrag van de leerling te de-escaleren en een conflictsituatie te voorkomen

- Binnen Rafael werken we met een stroombeschrijving, waarin we de pedagogische ondersteuningsbehoefte van een leerling in een bepaalde stroom omschrijven². In het ontwikkelingsperspectief staat indien nodig op leerling niveau de interventies op het gedrag omschreven.
- Voor specifieke individuele leerlingen hebben wij een signaleringsplan waardoor we spanning kunnen monitoren en vroegtijdig kunnen de-escaleren.
- Binnen Rafael hebben we gedragsregels die voor iedereen gelden (bijlage 1).
- Alle medewerkers hebben de scholing Persoonlijke veiligheid gevolgd, waarin medewerkers geschoold worden om op een verantwoordelijke wijze om te gaan met grensoverschrijdend gedrag.
- Gedragsmethodiek. We hebben binnen Rafael nog geen gedragsmethodiek, waardoor we onvoldoende dezelfde taal spreken. Dit schooljaar (2019-2020) maken we een keuze hierin en de volgende jaren zullen we de methodiek implementeren.

3. Fysiek- en/of vrijheidsbeperkend handelen

3.1 Definitie vrijheidsbeperkend handelen op Rafael

Het gedwongen inperken van de bewegingsvrijheid.

Er ontstaat soms twijfel in welke mate "dwang" toegepast mag worden in het onderwijs. Stelregel hierbij is dat dwang toegepast mag worden, wanneer er sprake is van een gevaarlijke (nood-) situatie. Dwang zoals bedoeld in de Wet zorg en dwang (Wzd) is niet op onderwijssituaties van toepassing.

Onder fysiek- en/of vrijheidsbeperkend handelen wordt o.a. verstaan:

- het tegenhouden van een leerling die zichzelf of een andere leerling iets wil aandoen, of die wil weglopen, terwijl dat gevaarlijk is voor de leerling of voor anderen;
- leerlingen uit elkaar halen die aan het vechten zijn;
- jezelf verweren tegen een leerling die zich gericht agressief toont;
- een leerling die zich verzet bij het verwijderen uit een ruimte of bij het begeleiden naar een andere ruimte fysiek beperken.

3.2 Fysiek- en/of vrijheidsbeperkend handelen op Rafael

Medewerkers proberen in principe te voorkomen dat zij fysiek beperkend moeten handelen. Zij zullen per situatie de inschatting maken welke handeling het meest effectief is. In eerste instantie handelen zij preventief of passen zij de-escalerende technieken toe. Echter, als de veiligheid van de leerling en/of zijn omgeving in het geding is, weten medewerkers op welke wijze zij kunnen of moeten ingrijpen. Dit betekent dat zij tot in detail bekend zijn met de afspraken en het protocol en getraind zijn. Zij kunnen hun handelen achteraf verantwoorden.

Het nemen van te lichte of juist te zware maatregelen kan ongewenste gevolgen hebben voor de leerling zelf, de andere leerlingen en de collega's.

² Stroombeschrijving: <https://rafaelschool.nl/wp-content/uploads/2015/01/Rafael-schoolgids-2018-19.pdf>, pag. 15-27. Tevens via website te bereiken.

3.1.1. *Indien een fysiek- en/of vrijheidsbeperkende handeling wordt uitgevoerd, dan gelden de volgende uitgangspunten:*

- De handeling is noodzakelijk en het minst ingrijpend (proportioneel).
- De handeling is niet zwaarder dan strikt noodzakelijk en past bij de ernst van de situatie (subsidiariteit).
- Het is de verwachting dat de gekozen handeling effectief is.
- De medewerker maakt, indien mogelijk, aan de leerling (naar vermogen) duidelijk wat de reden is voor het fysiek- en/of beperkend handelen en maakt duidelijk wat de duur ervan is.
- De medewerker legt, indien nodig, aan de andere leerlingen uit waarom de handeling is uitgevoerd.

3.3 Technieken om fysiek- en/of vrijheidsbeperkend te handelen

Binnen de school gebruiken we technieken die gebaseerd zijn op zo min mogelijk fysieke kracht en dwang, maar wel met voldoende handvatten om de veiligheid te kunnen waarborgen. Deze technieken worden, indien mogelijk, uitgevoerd door twee medewerkers.

4. Bevoegdheden

Binnen de school werken medewerkers van de school en van onze zorgpartner Reinaerde samen. Het bevoegd gezag PCOU Willibrord is verantwoordelijk voor alle medewerkers die binnen de school werken.

4.1 Wie is bevoegd om fysiek beperkend te handelen?

Alle medewerkers van Rafael en van onze zorgpartner Reinaerde zijn bevoegd om fysiek beperkend te handelen. Bij grensoverschrijdend gedrag wordt indien nodig de leerling fysiek beperkt door de groepsleiding of door diegene die op dat moment verantwoordelijk is voor de leerling. Indien nodig kan iedere medewerker de handeling fysiek ondersteunen.

4.2 Wie is bevoegd om vrijheidsbeperkende maatregelen op te leggen?

De medewerker van Rafael en/of van onze zorgpartner Reinaerde die op dat moment verantwoordelijk is voor de leerling, is bevoegd om vrijheidsbeperkende maatregelen op te leggen. De maatregel is proportioneel en het minst ingrijpend. Na de maatregel volgt de leerling indien mogelijk weer het groepsprogramma of indien nodig een aangepast programma.

4.3 Wie is bevoegd om over te gaan op schorsing en/of verwijdering?

In het protocol schorsing en verwijdering³ van PCOU Willibrord staat omschreven hoe en wanneer de directie een leerling kan schorsen of verwijderen.

5.1.

5. Taakverdeling

Taakverdeling

Tijdens het samenwerken in de groep of buiten de groep weten de medewerkers wie, hoe en wanneer er in situaties de-escalierend moet worden opgetreden of moet worden ingegrepen. Deze afspraken zijn per groep verschillend en zijn beschreven in het groepsplan en indien nodig op leerling niveau in het ontwikkelingsperspectief of ondersteuningsplan. Voor enkele leerlingen zal dit beschreven staan in het signaleringsplan.

³ <https://www.pcouwillibrord.nl/media/1999/protocol-stichting-pcou-maatregelen-schorsing-en-verwijdering-oktober-2019-def.pdf>

Achterwacht

Indien het niet mogelijk is dat de leerling op korte termijn weer teruggaat naar de groep, zal er opvang zijn onder leiding van een zorgmedewerker of een medewerker die niet in de groep staat (IB-er, orthopedagoog, MT). Wanneer een leerling op dezelfde dag niet meer kan terugkeren naar de groep, wordt de leerling buiten de groep begeleid. Een enkele keer wordt ervoor gekozen de leerling naar huis te laten gaan. Dit gebeurt alleen in samenspraak met MT en/of zorgteam.

5.2.

6. Melding, verantwoording en evaluatie

Binnen het leerlingvolgsysteem Parnassys hebben we een notitie Incidentregistratie. Hierin worden fysiek- en/of vrijheidsbeperkende handelingen na grensoverschrijdend gedrag omschreven en geëvalueerd. De intern begeleiders worden middels een melding binnen Parnassys over deze notitie op de hoogte gesteld. Zij zullen naargelang de ernst van de situatie hierop acteren. De leden van de Commissie van Begeleiding worden via een mail door de groepsleiding van de notitie op de hoogte gebracht.

Twee keer per jaar, in februari en in juni/juli, wordt er tijdens de gezamenlijke Commissie van Begeleiding een analyse gemaakt op aantallen en afhandeling incidenten. Naar aanleiding hiervan kan het protocol Fysiek- en vrijheidsbeperkend handelen worden aangepast.

Bij grensoverschrijdend gedrag met een grote impact wordt direct het MT en/of het zorgteam (intern begeleider, orthopedagoog) ingelicht. Zij zullen nazorg verlenen.

7. Nazorg

Grensoverschrijdend gedrag dat leidt tot fysiek en/of vrijheidsbeperkend handelen kan ingrijpend zijn voor alle betrokkenen. Het is van belang dat er voldoende aandacht is voor ondersteuning van de betrokkenen.

7.1 De betrokken leerling

De betrokken leerling zal, indien mogelijk, een gesprek hebben met iemand van het MT of zorgteam. Deze zal tijdens het gesprek bepalen of er nazorg nodig is. Indien nodig zal afhankelijk van de situatie en/of leerling besloten worden welke nazorg passend is.

7.2 De betrokken medewerker(s)

Iemand van het MT of zorgteam zal met de betrokken medewerker in gesprek gaan om het incident te bespreken en hier zal bekeken worden of er verdere nazorg nodig is. Betrokken medewerkers kunnen ook terecht bij de vertrouwenspersoon.

7.3 De ouders/verzorgers

Ouders/verzorgers worden telefonisch door de groepsleiding geïnformeerd over het incident. Tijdens dit gesprek wordt ook bepaald of en welke nazorg er nodig is. Meer informatie over communicatie met ouders vindt u in hoofdstuk 9.

7.4 De medeleerlingen

De groepsleiding zal indien nodig de leerlingen in de groep, op een manier die aansluit bij het ontwikkelingsniveau, de gelegenheid geven om terug te kijken op het incident. Ook wordt indien mogelijk dan besproken dat fysiek ingrijpen een uiterst middel is en dat dit proportioneel gebeurt. Indien nodig worden ook de ouders van alle leerlingen uit de groep geïnformeerd.

8. Communicatie tussen besturen, management en professionals

Rafaël werkt samen met de zorginstelling Reinaerde en BSO Vriendjes. In het document Onderwijs, zorg en BSO staat deze samenwerking beschreven. Zes keer per jaar komt de directie van de school, de verantwoordelijken van de zorginstelling en de directie van de BSO bij één om terug te kijken op de samenwerking en deze verder te ontwikkelen. Gezamenlijk geven we de scholing Persoonlijke veiligheid, waarin medewerkers geschoold worden hoe om te gaan met grensoverschrijdend gedrag. Wij doen dit vanuit een gezamenlijke visie.

9. Communicatie met ouders/verzorgers

Informatie

- 9.1 Tijdens het oriëntatie bezoek van ouders/verzorgers aan de school worden ouders/verzorgers geïnformeerd over geldende afspraken rondom het waarborgen van de veiligheid van de leerling en/of diens omgeving. Ook worden ouders indien nodig bevraagd op mogelijke signalen van onveilig gedrag bij hun kind en op welke manier gede-escaleerd kan worden. Op de website ⁴ van de school onder het kopje 'ouders' bij de documenten is dit protocol beschikbaar.

Inventarisatie

- 9.2 Na de aanmelding van hun kind, vraagt de school het dossier op en gaat de school indien nodig bij het kind op zijn huidige school observeren. Ook komt het kind een dag of meerdere dagen, als het nodig is om een duidelijke beeld te krijgen, in de observatie op Rafaël. Met behulp van deze gegevens wordt er in de Commissie van Begeleiding eerst besproken of het kind kan worden toegelaten, passend bij het ondersteuningsprofiel van het kind en dat van de school. Dan wordt het ontwikkelingsperspectief bepaald waarin ook de begeleidingsbehoefte van het kind beschreven is. Zes weken nadat de leerling is ingeschreven, zullen we dit ontwikkelingsperspectief met ouders bespreken. Indien bij aanmelding blijkt dat de leerling bekend is met regelmatig grensoverschrijdend gedrag zullen we ouders informeren over de wijze van de-escalatie en de indien nodig te nemen maatregelen. Het maken van een signaleringsplan doen we samen met ouders.
- 9.3 Er kunnen ook preventieve voorwaarden zijn zoals het direct inzetten van ambulante begeleiding.

Communicatie na fysiek en/of vrijheidsbeperkend handelen

- 9.4 Na een fysiek- en/of vrijheidsbeperkende handeling neemt de groepsleiding na schooltijd direct telefonisch contact op met ouders, waarin zij ouders informeren over het wat, hoe, wanneer en wie.

Communicatie als veiligheid van leerling en/of diens omgeving in het geding is geweest

- 9.4.1 *Als de leerling zelf de veiligheid in geding heeft gebracht, zie 9.3.*
- 9.4.2 *Als een leerling de veiligheid van een medeleerling of medeleerlingen in geding heeft gebracht*

Naargelang van de ernst van het in het geding brengen van de veiligheid en de impact wordt er gehandeld. Dit kan door middel van de een groepsmail na schooltijd waarin ouders op de hoogte gebracht worden tot het telefonisch contact opnemen met de betrokken ouders.

⁴ <https://rafaelschool.nl/ouders/documenten/>

10. Professionalisering

Binnen Rafael worden de medewerkers geschoold in de ontwikkelingsfasen van Dôsen en de passende begeleidingsstijl. Ook worden medewerkers geschoold om te werken met Zien!, een methode om de sociaal emotionele ontwikkeling van leerlingen in kaart te brengen, waardoor we het welbevinden van een leerling beter kunnen monitoren en waardoor we grensoverschrijdend gedrag kunnen vermijden.

Alle nieuwe medewerkers krijgen een basiscursus Persoonlijke veiligheid. Tijdens deze cursus leren medewerkers de-escaleren en fysiekbeperkende handelen.

Drie keer per jaar hebben alle medewerkers een herhalingscholing. De cursussen worden gegeven door drie medewerkers, twee van school en één van Reinaerde. Zij zijn hiervoor geschoold.

Tussentijds kunnen deze 3 medewerkers meedenken op casusniveau en eventueel gerichte de-escalatie methoden adviseren alsmede fysiekbeperkende handelingen op maat aanbieden en medewerkers daar in toe rusten.

11. Klachten

Ouders/verzorgers bespreken hun bezwaren, klachten altijd eerst met de betreffende medewerker. Komen zij niet tot overeenstemming, dan kunnen zij bij de directie terecht. Ook kunnen zij terecht bij de contactpersonen binnen de school. Hun namen staan in het informatieboekje. De stichting PCOU Willibrord heeft twee externe vertrouwenspersonen⁵ waar u tevens terecht kan. Informatie over klachtenregelingen school, stichting en inspectie zijn te vinden in het informatieboekje.

⁵ <https://www.pcouwillibrord.nl/organisatie/klachten-klokkenluidersregeling>

Bijlage 1. Gedragsregels

**We leren
met elkaar**

**We helpen
elkaar**

**We gaan
voorzichtig om
met materiaal
en omgeving**

**We luisteren
naar elkaar**

